

ОБЛІКОВА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОГО РЕЙДЕРСТВА

Актуальним у сучасних умовах економічного розвитку України стає напрямок протидії держави безпрецедентному економічному свавілля – сумнозвісно відомому рейдерству. Аналіз офіційних джерел про стан протиправного поглинання та захоплення підприємств переконливо доводить, що сьогодні в державі немає підприємства, яке почувало б себе в абсолютній безпеці і було б недосяжним для рейдерських атак.

В їх цинічну павутину потрапляють малі і середні підприємства, флагмани вітчизняного виробництва. Серед них обласна контора бджільництва [1, с. 7], колективне сільськогосподарське підприємство [2, с. 7], завод будівельних конструкцій [3, с. 13], Болградський аеродром [4, с. 13], готельний бізнес [5, с. 97], спиртзавод [6, с. 17], приміщення культури [7, с. 47] і навіть найбільші підприємства країни – «Турбоатом» [6, с. 17], національний перевізник АСК «Укррічфлот» [8, с. 9], а також стратегічно важливе для держави ВАТ «НВП Сатурн», яке здатне впливати на технологічне майбутнє всього людства [9, с. 107].

Взагалі рейдери приховали більше 3000 підприємств, вартість яких сягає десятки мільярдів доларів. «Рентабельність» таких дій інколи досягає 100000 відсотків [10, с. 13]. Крім матеріальних, рейдери наносять Україні значні моральні збитки, перш за все – діловій репутації. В бізнесі існує правило, що після злиття (в наших випадках – поглинання чи захоплення) підприємство залишається чи з «котячою», чи з «собачою» діловою репутацією [11, с. 47]. Добре, якщо це буде «котяча», – репутація залишається за місцем знаходження підприємства. На жаль, в більшості випадків слава, трудові здобутки «по-собачому» залишають підприємство з господарем і стають історичним нагадуванням минулих перемог.

Природу рейдерства, протидію йому досліджували в наукових працях І. Спасібо-Фатєєва, В. Галуцько, О. Беліков, О. Серьогін, Г. Паламарчук, А. Венгер, І. Голован, М. Закаблук та ін.

Метою і завданням цієї роботи є виявлення вразливих сторін в системі бухгалтерського обліку, внесення змін та доповнень до діючого законодавства, що стане дієвою засторогою протиправного поглинання та захоплення підприємств.

Аналіз офіційних джерел переконливо доводить, що рейдери для своїх об'єктів обирають найбільш уразливі проблеми підприємств, стосовно облікової політики це може бути сумнівна передісторія приватизації об'єкта, порушення вимог бухгалтерського обліку, фінансової дисципліни.

Сумнівна передісторія приватизація об'єкта стала підґрунтям для рейдерських атак на київське приміщення корпорації «Укראгропромбуд», що була закладена ще в 1967р., коли збори уповноважених колгоспів-пайовиків, міжколгоспних будівельних, шляхових і проєктних організацій утворили «Укрміжколгоспбуд», що в 1991р. було реорганізовано у кооперативно-державну корпорацію «Укראгропромбуд» [12, с. 17]. При цьому в число засновників не увійшли 1243 міжгосподарських та 771 державне підприємства. Відлучення пайовиків призвело до масового розбазарювання майна шляхом продажу та безоплатної передачі його юридичним і фізичним особам.

Одним із таких об'єктів став комплекс управлінських будівель, навколо якого в 2001 р. створено ЗАТ «Агробуд-1», засновниками якого виступили «Укראгропромбуд» як юридична особа і 286 фізичних осіб, працівників корпорації, які поділили акції відповідно 66 і 34 відсотки статутного фонду. В 2007 р. значну частину цього майна було продано з грубим порушенням чинного законодавства. Такі дії викликали значну кількість судових позовів як від колишніх пайовиків, так і з боку рейдерських угруповань. Останні не тільки вимагають заборони на відчуження майна, відсторонення керівництва, а провели силове захоплення адмінбудинку.

Такі дії стали б неможливими, аби під час проведення приватизації було виконано всі вимоги чинного законодавства, зокрема Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (далі – Закон) [13, ст. 365]. Перш за все, це нехтування самим визначенням бухгалтерського обліку. В розділі 1 ст. 1 Закону передбачено, що бухгалтерський облік – це процес, який, крім специфічних облікових дій, передбачає передачу інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам. Якби пайовики вищезгаданих підприємств, у яких було відібрано майнове право на адмінкомплекс площею 22 тис. кв. м у центрі Києва, одержали в свій час таку інформацію, вони б не погодились на таку сумнівну господарську операцію.

Також у ході відлучення пайовиків від майна було порушено основні принципи бухгалтерського обліку, як-от: обачність, повне висвітлення нарахування та відповідність доходів і витрат.

Прикладом порушення облікової дисципліни слугує рейдерська атака на АК «Харківобленерго» з боку Держкомрезерву України [14, с. 15]. Як випливає із судового позову останнього, в 1992–1993 рр. Харківській ТЕЦ-5, яка в той час входила до складу ВЕО «Харківобленерго» (правонаступник – АК «Харківобленерго»), було передано на зберігання 34,8 тис. т мазуту, з яких 12 тис. т, вважає позивач, було незаконно використано. Незважаючи на те, що в судовому засіданні позивач не пред'явив ніяких документів, що

підтверджували б факт прийому, актів списання мазуту, колегія господарського суду Харківської області задовольнила позов Держкомрезерву. До речі, ніяких первинних документів, які б засвідчували факт передачі мазуту на ТЕЦ-5, теж немає, оскільки термін зберігання їх згідно зі ст. 8 ч. 3 Закону закінчився.

Ситуація небезпечна тим, що не виключена можливість використання недостовірних або підроблених документів і, як наслідок, створення штучної заборгованості з метою її подальшої передачі комерційним структурам та отримання можливості впливати на діяльність енергопостачальної компанії.

Слід відзначити, що позивачем та відповідачем порушено вимоги Закону щодо первинних облікових документів та реєстрації бухгалтерського обліку (ст. 9), інвентаризації активів і зобов'язань (ст. 10).

Часто рейдерським атакам передують фіктивне банкрутство, процедури виконавчого впровадження, експертна оцінка майна, проведення аукціонів.

Найбільш характерною із використанням майже всього арсеналу рейдерських оборудок стала, на наш погляд, спроба захоплення Болградського аеродрому [4]. Як повідомили офіційні джерела, в 2006 р. ухвалою господарського суду Одеської області було розпочато провадження по визнанню банкрутом ВАТ «Авіакомпанія Одеські авіалінії», до якого входив цивільний аеропорт Болграда, що межував з військовим аеродромом. Ухвала передбачала оголошення мораторію на задоволення вимог кредиторів, окрім відшкодування заробітної плати його працівникам. Тодішнє фінансове становище ВАТ мало змогу виконати ухвалу тільки через реалізацію певної частини майна. Виконавчою службою було виставлено на аукціон: аеровокзал, руліжну доріжку, перон, привокзальну площу, складські приміщення та ін.

Експерти оцінили вищезгадане майно в сумі 29,9 тис. грн. До речі, тільки плити руліжної доріжки за найскромнішими підрахунками коштують не менше 2 млн грн. В аукціоні взяли участь дві приватні особи (селяни одного із районів області) та юридична особа одного із сіл Миколаївської області. В результаті аукціону весь вищезгаданий комплекс був проданий за 30855 грн. юридичній особі. Оформляючи свідоцтво на право власності, виконавча служба безпідставно внесла в нього 11 майданчиків для маневрування і стоянки літаків (площею 2,4 га вартістю понад 1 млн грн.), що належали військовому аеродрому. Аналізуючи причини цієї спроби протиправного поглинання та захоплення підприємства, слід відзначити, що вони стали можливими в результаті грубого порушення засад бухгалтерського обліку. Це, передусім, нехтування вимогами ч. 8 ст. 9 щодо відповідальності за недостовірність відображення господарських операцій, вимогами інструкцій з інвентаризації основних

засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків.

Безперечно, якби на цьому підприємстві було проведено обов'язкову річну та інвентаризацію при передачі державного майна, такі факти зловживання були б абсолютно неможливі.

На жаль, досвід минулих приватизаційних баталій не став пересторогою нинішнім високопосадовцям та керівникам суб'єктів господарювання щодо чистоти приватизаційних справ. Так, під час розгляду питання про надання ліцензії на розробку Корсакського і Сергіївського залізрудного родовища Запорізької області, запаси яких сягають півмільярда тонн, добування якого можна вести відкритим способом, Міністерство екології України надало перевагу ТОВ «Ремпостач» (статутний капітал 30 тис. грн.) перед гігантами вітчизняної металургії «Завод ім. Ілліча» та «Запоріжсталь» [15]. Крім того, Мінекології видало ліцензію цьому ТОВ, юридичною підставою для якої є рішення оборади, на три дні раніше ніж відбулася сесія. Неважко уявити, які проблеми можуть виникнути в майбутньому.

Інколи рейдери діють через міноритарних акціонерів. Так, позивач звернувся через суд одного із районів м. Харкова до ЗАТ «Імтокс» з позовом повернути йому слюсарний верстак, який нібито був переданий ним за усним договором [16, с. 105–109]. Такий факт може свідчити про грубе порушення вимог ч. 1 ст. 9 Закону, яка вказує, що підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій є первинні документи, які фіксують цей факт і повинні бути складені під час здійснення господарської операції або зразу після її закінчення.

Аналіз вищезгаданих джерел про протиправне поглинання та захоплення підприємств дозволяє нам зробити висновок, що в більшості випадків першопричиною рейдерських атак є нехтування керівними та бухгалтерськими службами Закону, положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, постановами Кабінету Міністрів, наказами Мінфіну щодо ведення бухгалтерського обліку. Не відповідає також вимогам сьогодення законодавча та нормативно-правова база з цих питань.

У зв'язку з цим пропонуємо внести до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» доповнивши відповідні пункти словами **«достовірним»**, **«з передачею майна»** і виклавши їх у наступній редакції, зокрема:

– ст. 8 ч. 7 п. 2: **« організовує контроль за достовірним відображенням на рахунках бухгалтерського обліку всіх господарських операцій»;**

– ст. 8 ч. 7 п. 3: **« бере участь в оформленні матеріалів, пов'язаних з передачею майна, недостачею та відшкодуванням втрат від нестачі, крадіжки і псування активів підприємств».**

Внесення запропонованих доповнень, на наш погляд, дасть змогу підвищити відповідальність керівників, головних бухгалтерів за більш чітке виконання законів, нормативно-правових актів щодо збереження активів підприємств та достовірність бухгалтерського обліку.

Список літератури: 1. Шпак В. Веселий ролджер над кораблем правосуддя // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 62. – С. 7. 2. Прокопчук С. На перехресті майнового деребану // Урядовий кур'єр. – 2007. – №161. – С. 7. 3. Долженко Г. Хто зупинить рейдера! // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 176. – С. 13. 4. Бойко А. Круте піке Белградського аеродрому // Урядовий кур'єр. – 2007. – №128. – С. 13. 5. Пашенко В. Готельно-судова веремія // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 80. – С. 9. 6. Гал аур С. Санітари економіки чи її вбивці? // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 175. – С. 17. 7. Як зупинити культрейдерство // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 122. – С. 4. 8. Самсоненко Л. Блокадний Укррічфлот // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 85. – С. 9. 9. Гончаренко В. Чому мовчать прокурори? // Урядовий кур'єр. – 2008. – № 52. – С. 10. 10. Гончаренко В. Рейдерам буде непереливки // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 102. – С. 13. 11. Коттке К. Грязные деньги – что это такое? // Справочник по налоговому законодательству в области грязных денег // Пер. с нем. – М: Дело и сервис, 1998. – С. 47. 12. Долженко Г. Чорні прапори над агробудом // Урядовий кур'єр. – 2007. – №74. – С. 17. 13. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». 16/VIІ 1999 р. № 996-XIV // ВВР України. – 1999. – № 40. – Ст. 365. 14. Галаур С. Накинули оком на облэнерго // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 109. – С. 15. 15. Багнюк А. Поклади!... Це мої поклади... // Урядовий кур'єр. – 2008. – № 51. 16. Беліков О. Рейдерство в Україні – реалії сьогодення // Юридичний журнал. – 2007. – № 4. – С. 105–109.

Надійшла до редакції 20.05.08